

نہضت خدمت رسانی به مردم

از منظر قرآن کریم و سیره معصومین

مقدمه :

بزرگترین جهاد معنوی که از جمله رموز پایداری، بقاء و تداوم انقلاب اسلامی بوده است خدمت رسانی به مردم میباشد. سال ۱۳۸۲ به عنوان سال نهضت خدمت رسانی به مردم معرفی گردید(۱) تا مسئولین بیش از پیش کمر خدمت به مردم را بسته و فاصله خود را با مردم کم نموده و با ساده زیستی، قناعت ورزی، عدل گستری و گره گشایی از کار مردم، خود را محبوب خدا و خلق نموده و با فرهنگ سازی خدمت به مردم، تداوم گر سیره قرآنی حضرات معصومین علیهم السلام در انقلاب اسلامی باشند.

❁ واژه های مطرح در نهضت خدمت رسانی :

عدل گستری: رعایت میزان، عمل معروف: هدایت گری: اصلاح گری: امانت داری: وفای به عهد: ادای حقوق : خدمت رسانی: همیاری و تعاون.

❁ عدل گستری :

(ان الله يامر بالعدل و الامسان) (۲) عدالت صفت خداست و انسان که خلیفه خداست باید متخلق به اخلاق الهی باشد (تخلقوا باخلاق الله) عدل گستری و رعایت عدالت در بین مردم یکی از بالاترین خدماتی است که مردم انتظار آن را می کشند قرآن کریم می فرماید : (و اذا مکمتم بین الناس ان تمکموا بالعدل...) (۳) و هنگامیکه بین مردم حکم می کنید به عدالت حکم نمایید. و در آیه دیگر فرموده است : (ان الله يامر بالعدل و الامسان و ایتاء ذی القربى) (۴) به درستی که خدا به عدل و نیکی و بخشش به نزدیکان امر نموده است.

یکی از مصداق های خدمت رسانی به مردم مهربانی کردن به آنهاست. گسترش عواطف در جامعه و زدودن خشکیها و خشونت ها و بی عدالتی هاست، باید سختی مردم برای ما سخت و رفاه و آسایش آنها برای ما آرامش خاطر باشد (۵).

حضرت امام خمینی در خصوص عدل گستری حکومت اسلامی فرموده اند :

"ما آرزوی یک همچنین حکومتی را داریم: یک حکومت عادل می خواهیم و حکومتی که نسبت به افراد علاقمند باشند و عقیده اش این باشد که باید من نان خشک بخورم مبادا یک نفر در مملکت من زندگیش پایین باشد، گرسنگی بکشد ما چنین حکومت عدلی رامی خواهیم." (۶)

❁ رعایت میزان :

یکی از اموری که باعث سامان یافتن مسائل اجتماعی و اقتصادی و خدمت رسانی به مردم می گردد رعایت حدود و حقوق است در قرآن کریم آمده است (فاهوا الکیل و المیزان و لا تبغسوا الناس اثیاءهم) در سنجش کیل و وزن با مردم عدل و درستی پیشه کنید، کم و گران نفروشید. (۷)

مقام معظم رهبری در خصوص رعایت میزان و نقش آن در خدمت رسانی به مردم تاکید داشته اند. ایشان گسترش عشق و علاقه به کار و بیزاری از کم فروشی، بیکاری و کم کاری در همه اقشار مردم و بالا بردن کیفیت کارها (وجدان کاری) و سامان دادن به نظارت و بازرسی در همه امور کشور که باعث پیشگیری از جرائم می شود را از مصداق خدمت رسانی به مردم دانسته اند.

❁ عمل معروف :

یکی از امور بارز در خدمت رسانی به مردم (عمل معروف) مسئولین با مردم است. مصداق (عمل معروف بسیار است که ما به چند نمونه از آنها بسنده می کنیم. اسلام خواهی و اسلام گرایی و جذب جوانان به ارزش های دینی با اعمال معروف و شایسته مسئولین تقویت می گردد و اگر اسلام و ارزش های آن در مقام عمل به خوبی و زیبایی نمایان گر شود و ظهور یابد بالاترین امر به معروف و تبلیغات اسلامی تحقق یافته است. حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و آله فرموده اند: "کونها دعاه الناس بغیر السننکم" (۸)

○ برخورد نیکو با مردم ————— و قولوا للناس حسنا — با مردم به نیکویی سخن بگوئید. (۹)

○ انفاق و کمک به مردم ————— الذین ینفقون فی السراء و الضراء — متقین کسانی هستند که در وسعت و تنگدستی انفاق می کنند. (۱۰)

○ مهربانی کردن با مردم ————— ان الله بالناس لرؤف الیمیم — به درستی که خدا نسبت به مردم رؤف و مهربان است. (۱۱)

○ تواضع نسبت به مردم ————— و لا تصعرو صدک للناس و لا تمش فی الارض مرها — و هرگز با تکبر و ناز از مردم رخ متاب و در زمین با غرور و تکبر قدم بر مدار. (۱۲)

و افض جناحک للمؤمنین — در برابر مومنان تواضع باش. (۱۳)

- تسامح در انتقام و ملاطفت با مردم — «و لو يواظب الله الناس بما كسبوا ما ترك على ظهورها من دابة - و اگر خداوند مردم را به خاطر کردار زشتشان مواخذه کند در پشت زمین هیچ جنبنده ای باقی نمی گذارد. (۱۴)
- بدی ها را با خوبی جواب دادن — «ادفع بالتي هي امسن - همیشه بدی خلق را به بهترین عمل پاداش ده (۱۵)
- احسان نمودن به مردم — «و امسن كما امسن الله اليك - و نیکی کن همچنانکه خداوند به تو نیکی کرد. (۱۶)
- خیر رسانی به مردم — «فاستبقوا الفيرات - در کارهای خیر بر یکدیگر پیشی بگیرید. (۱۷)

○ دیدار با مردم — «و الذين يصلون ما امر الله به ان يوصل - رابطه هایی

را که خداوند به آنها دستور داده است برقرار سازید. (۱۸)

○ مذاکره و گفتگو با مردم — «امام صادق علیه السلام فرموده اند :

(يحب للمؤمن على المؤمن النصيحة له في المشهد و المغيب)؛

واجب است بر مومن که ناصح و خیرخواه مومنین در آشکار و پنهان باشد. (۱۹)

امام صادق فرموده اند : به زیارت یکدیگر بروید زیرا باعث زنده گردانیدن دل‌های شما و یاد نمودن احادیث ماست

که شما را به هم متوجه می سازد و اگر به آنها عمل نمایید هدایت و نجات یابید. (۲۰)

از دیگر مصادیق عمل معروف، صالح و شایسته که جنبه خدمت رسانی به مردم دارد شادمان سازی مومنان، صلح

رحم، اطعام مومنان، رفع گرفتاری ها، دوستی و رفاقت با مردم، احیاء مومنان و حفظ آبروی آنها و حسن معاشرت و

سلوک با بصیرت با مردم می باشد. (۲۱)

❁ هدایت گری :

از جمله برنامه های انبیاء هدایت مردم و راهنمایی آنها به توحید، به عبادت خالصانه ، به تقوی ، به آزادی از اسارت

ها و به تعلیم و تربیت بوده است (و جعلناهم ائمة يهدون بامرنا) و آنها هادیان مردم به امر ما هستند (۲۲)

هدایت کردن از مصادیق بارز خدمت رسانی است . قرآن کریم می فرماید:

(الر * و الكتاب انزلناه اليك لتفرق الناس من الظلمات الى النور) این کتابی است که آن را فرو فرستادیم بر تو که

مردم را از تاریکی به سوی روشنایی ببری. (۲۳)

پیامبر گرامی اسلام در ارتباط با اهمیت هدایت گری به عنوان یکی از بالاترین خدمات به امام علی (ع) فرموده اند :

یک نفر به دست تو هدایت شود بهتر است برای تو از آنچه که آفتاب بر آن بتابد.

❁ اصلاح گری :

خداوند تبارک و تعالی یکی از وظایف انبیاء و حکومت های الهی را اصلاح گری دانسته است در قرآن کریم آمده

است: "و قال موسى لاقية هارون اهلنى فى قومي و اصلع و لا تتبع سبيل المفسدين" (۲۴)

قرآن همه مردم را به اصلاح گری دعوت می کند و شروع این اصلاح را، اصلاح افکار و اعمال می داند (يصلح لكم

اعمالكم و يظفر لكم ذنوبكم) (۲۵)

یکی از مصادیق اصلاح گری، اصلاح ذات البین است. امام علی (ع) در این ارتباط می فرماید: (صلح ذات البین افضل من عامه الصلاه و الصیام)؛ آشتی دادن بین دو نفر و اصلاح اختلافات و مشاجرات آنها بالاتر از همه نمازها و روزه های (مستحبی) است. (۲۶)

اصلاح گری در همه ابعاد فردی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی مردم لازم است تا راه رشد و تعالی آنها هموار گردد.

✽ امانت داری :

یکی از ویژگی های صالحان مشتاق خدمت رسانی به مردم امانت داری است، انبیاء الهی امین و امانت دار مردم بوده اند در ۶ سوره از قرآن آمده است "ان لی لکم رسول امین" (۲۷) رعایت امانت از صفات مومنان است. (قد افلح المومنون * ... * و الذین هم لاماناتهم و عهدهم (اعون) (۲۸) - خداوند تبارک و تعالی در ارتباط با رعایت امانت و ضرورت سپردن امانت به اهلش فرموده است (ان الله یامرکم ان تودوا الامانات الی اهلها) و فرمان داده است که در امانت هایی که به ما سپرده شده است خیانت نکنیم. (یا ایها الذین آمنوا لا تمونوا الله و الرسول و تمونوا اماناتکم و انتم تعلمون) (۳۰)؛ کسی که در امانت خیانت کند از چشم خدا و رسول و ائمه اطهار و مردم می افتد و ذلیل می شود. (ان الله لا یحب الفائنین) (۳۱)

حضرت امام خمینی در ارتباط با امانت داری مسئولین نظام از نمایندگان مجلس گرفته تا وزرا فرموده اند: "در جمهوری اسلامی زمامداران مردم نمی توانند با سوء استفاده از مقام، ثروت اندوزی کنند و یا در زندگی روزانه امتیازی برای خود قائل شوند باید ضوابط اسلامی را در جامعه و در همه سطوح به دقت رعایت کنند و حتی پاسدار آن باشند." (۳۲)

✽ وفای به عهد :

(یا ایها الذین آمنوا اوفوا بالعقود) قرآن کریم وفای به عهد را یکی از اوصاف ابرار و نیکان شمرده است. (ولکن البر من آمن بالله ... و الموفون بعهدهم اذا عاهدوا) (۳۳) مسئولین بایستی به عهدی که با خدا، قرآن، امام، شهیدان و رهبری دارند پایبند باشند و قول هایی که برای خدمت صادقانه و خالصانه داده اند را زیر پا نگذارند، تاکید قرآن به لزوم وفای به عهد است. (و اوفوا بعهده الله عاهدکم) (۳۴) قرآن کریم از کسانی که وفای به عهد داشته ستایش نموده و افرادی که عهد خود را نادیده گرفته اند نکوهش نموده است. قرآن به صراحت مومنان را بخاطر وفاء به عهد خویش ستایش می کند و منافقان را به خاطر عدم وفاء به عهد خویش مذمت می کند. (۳۵) کسانی که منافقانه با قول و پیمان های دروغین به مسئولیت رسیدند ولی به تمامی ارزش های این ملت شهید داده پشت کردند و عهد و پیمان خود را نقض کردند از رحمت الهی دور خواهند بود (والذین ینقضون عهد الله و ...) (۳۶)

حضرت امام خمینی در این ارتباط فرموده اند: "وصیت اینجانب به (مسئولین) در این عصر و عصرهای آینده آن است که خود را وقف در خدمت به اسلام و جمهوری اسلامی و محرومان و مستضعفان بنمایند و در کلامی دیگر

فرموده اند: (شما هر چه خوف دارید از خودتان بترسید، از اینکه مبدا خدای نخواستہ مسیر، یک مسیر دیگر بشود و راه، یک راه دیگری باشد و توجه به این چیزی که الان هست، از دست برود. " (۳۷)

❁ ادای حقوق :

احیای زکات، خمس، صدقات، انفاقات و وظیفه مسئولین نظام اسلامی است (۳۸) پرداخت زکات یکی از اوصاف برجسته ابرار و صالحان و یکی از برنامه های مستمر مومنان بوده و نشانه آیین محکم و استوار و موجب اخوت در دین و افزایش برکت و رحمت و تطهیر اموال می باشد. اگر حقوقی که مومنان بر یکدیگر دارند و حقی که مردم به ویژه فقرا، مساکین، بدهکاران، در راه ماندگان و سایر از مصادیق مصرف زکات بر عهده مسئولین دارند را مورد توجه قرار دهیم و بر ادای حقوق آنها تاکید کنیم (۳۹) بسیاری از نابسامانی های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی مرتفع گشته و ارزش های دینی در جامعه تقویت می گردد.

امام صادق علیه السلام فرموده اند: حق مسلمان بر مسلمان آن است که آن سیر نباشد و برادرش گرسنه و او سیراب و برادرش تشنه و او پوشیده و برادرش برهنه. پس چه بزرگ است حق مسلمان بر مسلمان؛ برای برادر مسلمانان بخواه آنچه برای خود می خواهی. (۴۰)

حضرت علی علیه السلام فرموده اند: "خدا را، خدا را در مورد طبقه محروم فراموش نکنید آنانکه هستاویزی ندارند، مستمندان و محتاجان و گرفتاران را دریابید که این دستگیری ها سبب خیر و برکت و دوام نعمت در زندگی انسان می شود." (۴۱)

❁ خدمت رسانی :

پیامبر گرامی اسلام فرموده اند: (من اصبع لا یتهم بامور المسلمین فلیس منهم ...) کسی که صبح کند و اهتمام به کارها و حوائج مسلمانان نداشته باشد از آنها نیست و کسی که ندای فردی را بشنود که مسلمانان را به یاری می طلبد و او را اجابت نکند مسلمان نیست (۴۲) و در روایت دیگر آمده است که حضرت فرموده اند: "محبوبترین مردم نزد خدا کسی است که نفعش به مردم برسد و به خانواده ای شادی رساند." (۴۳)

امام صادق علیه السلام فرموده اند: (من قضی لافیه المؤمن حاجه قضی الله عز و جل له یوم القیامه ماه الف من ذلك) کسی که حاجت مومنی را برآورد خداوند بزرگ روز قیامت صد هزار حاجت شبیه آن را از او برآورد. (۴۴) و در روایت دیگر حضرت فرموده اند: مسلمانی حاجت مسلمانی را بر نمی آورد مگر اینکه خدای بزرگ به او ندا می کند بر من است پاداش تو و راضی نمی شوم برای تو به کمتر از بهشت (۴۵).

همچنین امام صادق (ع) فرموده اند: مومنی نیست که تلاش کند در جهت برآوردن حاجت برادر مومنش مگر اینکه خدای بزرگ می نویسد برای او در مقابل هر قدمی که برداشته، حسنه ای و از او گناهی محو می کند و درجات او بالا می رود و ده حاجت او برآورده می شود. (۴۶) رسول گرامی اسلام (ص) در ارتباط با خدمت رسانی فرموده اند: کسی که مومنی را یاری کند خداوند هفتاد و سه گرفتاری را از او برطرف سازد که یکی از آنها در دنیا و هفتاد گرفتاری در عالم آخرت از او برطرف می شود. (۴۷)

و در روایت دیگر از حضرت آمده است: کسی که حاجت مومنی را برآورد خداوند حوائج زیادی از او برآورده نماید که کمترینش دخول به بهشت است. (۴۸)

همیاری و تعاون:

افزایش روحیه همیاری و تعاون و تقویت این فرهنگ کارساز در حل معضلات و مشکلات فرهنگی - اجتماعی، سیاسی و اقتصادی یکی از وظائف مسئولین نظام می باشد. فرهنگ همیاری و تعاون در صدر اسلام رمز موفقیت مسلمانان بوده است و ما همین روحیه را در سال های اول انقلاب به صورت چشمگیر مشاهده نمودیم، همیاری و تعاون مردم در پیشرفت نظام مقدس اسلامی نقش بسزایی دارد. انحراف این همیاری و تعاون موجب گسترش نابسامانی و روحیه بی تفاوتی در اقشار مختلف مردم نسبت به مسائل مبتلا به جامعه می شود.

قرآن کریم می فرماید: "تعاونوا علی البر و التقوی و لا تعاونوا علی الاثم و العدوان" (۴۹).

مصادیقی دیگر از خدمت رسانی:

از دیگر فعالیت های مسئولین برای خدمت رسانی به مردم بر اساس فرهنگ قرآنی و سیره انسان ساز معصومین علیهم السلام موارد ذیل می باشد:

- ۱- تقویت ایمان مردم و گسترش تقوا
- ۲- تقویت ولایت و ولایت پذیری
- ۳- تقویت فرهنگ دینی و دین مداری
- ۴- توجه به قرض الحسنه و توسعه خیریه

مصادیقی از خدمت رسانی به مردم در فرمایشات مقام رهبری:

۱- ایجاد امنیت و آسایش روحی، اجتماعی - شغلی و معیشتی به گونه ای که باعث افزایش امید و بالندگی و شکوفایی گردد.

۲- ایجاد اشتغال مولد و رفع بیکاری و توسعه اقتصادی کشور

۳- تربیت مدیران کارساز، کارآمد و متعهد و متخصص

۴- مبارزه جدی با بی سوادی و بالا بردن فهم اجتماعی و احترام به قانون

۵- مبارزه با فقر، فساد، تبعیض و بی عدالتی.

۶- کشف استعدادها و رشد استعدادهای درخشان در جهت پیشرفت کشور اسلامی

۷- جلوگیری از اسراف و تبذیر در همه ابعادش (آب، برق، گاز، نفت، بنزین، وقت، عمر ...)

۸- تشویق به ازدواج صحیح و مطلوب اسلامی با ارائه مشاوره های خانوادگی به نسل جوان

۹- گسترش مسکن و افزایش خانه های ارزان قیمت و ایجاد تمهیدات لازم برای خانه دار شدن بی خانمان ها

۱۰- سامان دادن آموزش ها برای بالابردن کارایی نیروها و افزایش مهارت های تخصصی

۱۱- سامان دادن به نظارت و بازرسی در همه امور کشور که باعث پیشگیری از جرائم و اصلاح مجرمین می گردد.

۱۲- بالابردن ارزش پژوهش و تحقیقات در مسائل آموزشی کشور

۱۳- افزایش روحیه و فرهنگ وجدان کاری و گسترش عشق و علاقه به کار و بیزاری از بیکاری و کم کاری.

۱۴- گسترش انضباط اقتصادی و مبارزه با اسراف و تبذیر.

۱۵- مبارزه با رباخواری - رشوه خواری و گسترش نظام قرض الحسنه (۵۰).

منابع و مصادر :

- ۱- سال ۱۳۸۲ را رهبر معظم انقلاب اسلامی سال نهضت خدمت رسانی به مردم معرفی نمودند.
- ۲- قرآن کریم - سوره نحل آیه ۹۰
- ۳- قرآن کریم - سوره نساء آیه ۵۸
- ۴- قرآن کریم - سوره نحل آیه ۹۰
- ۵- اشاره ای به آیه ۱۱۹ سوره هود
- ۶- در جستجوی راه از کلام امام خمینی - دفتر اول صفحه ۲۳
- ۷- قرآن کریم - سوره اعراف آیه ۸۵
- ۸- اصول کافی مجلد ۳
- ۹- قرآن کریم - سوره بقره آیه ۸۳
- ۱۰- قرآن کریم - سوره آل عمران آیه ۱۳۴
- ۱۱- قرآن کریم - سوره حج آیه ۶۵
- ۱۲- قرآن کریم - سوره لقمان آیه ۱۸
- ۱۳- قرآن کریم - سوره حجر آیه ۸۸
- ۱۴- قرآن کریم - سوره فاطر آیه ۲۵
- ۱۵- قرآن کریم - سوره فصلت آیه ۳۴
- ۱۶- قرآن کریم - سوره قصص آیه ۷۷
- ۱۷- قرآن کریم - سوره مائده آیه ۴۸
- ۱۸- قرآن کریم - سوره رعد آیه ۲۱
- ۱۹- اصول کافی جلد ۳ ص ۲۹۶ حدیث ۲
- ۲۰- اصول کافی جلد ۳ ص ۲۶۸ حدیث ۲
- ۲۱- برای استفاده از احادیث مربوطه به مجلدات سوم و چهارم اصول کافی مراجعه نمایند.
- ۲۲- قرآن کریم - سوره انبیاء آیه ۷۳
- ۲۳- قرآن کریم - سوره ابراهیم آیه ۱
- ۲۴- قرآن کریم - سوره اعراف آیه ۱۴۲
- ۲۵- قرآن کریم - سوره احزاب آیه ۷
- ۲۶- نهج البلاغه - نامه ۴۸
- ۲۷- سوره های دخان / ۱۷- شعراء ۱۰۶ - شعراء ۱۲۵ - شعراء ۱۲۲ - شعراء ۲۶ و شعراء ۱۷۸
- ۲۸- قرآن کریم - سوره مومنون آیه ۸
- ۲۹- قرآن کریم - سوره نساء آیه ۵۸
- ۳۰- قرآن کریم - سوره انفال آیه ۲۷
- ۳۱- قرآن کریم - سوره انفال آیه ۵۸
- ۳۲- صحیفه نور ج ۲ ص ۲۸۰
- ۳۳- قرآن کریم - سوره بقره آیه ۱۷۷
- ۳۴- قرآن کریم - سوره نحل آیه ۹۱
- ۳۵- قرآن کریم - سوره احزاب - آیات ۱۵-۱۶-۱۳۳
- ۳۶- قرآن کریم - سوره رعد آیه ۲۵
- ۳۷- صحیفه نور ج ۱۶ ص ۲۶۳
- ۳۸- قرآن کریم - سوره حج آیه ۴۱
- ۳۹- قرآن کریم - سوره توبه آیه ۶۰
- ۴۰- اصول کافی جلد ۳ صفحه ۲۱۲
- ۴۱- نهج البلاغه (ترجمه صبحی صالح) ص ۴۳۸
- ۴۲- اصول کافی جلد ۳ صفحه ۲۳۹ حدیث ۵
- ۴۳- اصول کافی جلد ۳ صفحه ۲۳۹ حدیث ۶
- ۴۴- اصول کافی جلد ۳ صفحه ۲۷۷ حدیث ۱
- ۴۵- اصول کافی جلد ۳ صفحه ۲۷۷ حدیث ۷
- ۴۶- اصول کافی جلد ۳ صفحه ۲۸۳ حدیث ۵
- ۴۷- اصول کافی جلد ۳ صفحه ۲۸۶ حدیث ۲۵
- ۴۸- میزان الحکمه جلد ۲ صفحه ۵۳۹
- ۴۹- قرآن کریم - سوره مائده آیه ۲
- ۵۰- سخنرانی های متعدد مقام معظم رهبری در سال ۱۳۸۲

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی